

Foto: Ann-Marie Stålgren

SLUTRAPPORT FÖRSTUDIE TIMRÅ KUSTVANDRING

Jnr 2017-1386

Naturskyddsföreningen
Timrå

DEN 26 AUGUSTI 2020

TIMRÅ NATURSKYDDSFÖRENING

Projekt finansierat av Leader Mittland Plus

Slutrapport förstudie Timrå Kustvandring

Innehåll

1. Sammanfattning	1
2. Projektpresentation	2
2:1 Bakgrund till projektet.....	2
2:2 Mål och målgrupp i projektet.....	5
2:3 Syfte.....	5
2:4 Organisation och arbetsmetod	5
3. Genomförande och resultat	6
3:1 Genomförande	6
3:2 Aktiviteter.....	7
3:3 Resultat och måluppfyllelse	8
3:4 Förankring och samverkan under projektet.....	9
3:5 Utmaningar och specialområden under projektet.....	9
4. Reflektion och slutsatser	12
4:1 Reflektion	12
4:2 Slutsats	13
5. Projektbudget.....	14
6. Rekommendationer/åtgärder som behöver vidtas.....	14
7. Bilagor.....	15

1. Sammanfattning

Vi vill utveckla Timrå Kustvandring för invånare och besökare. Det har länge funnits intresse för att på något sätt kunna visa upp och nyttja Timrås 9 mils långa kust och den här förstudien är ett försök till att hitta vilka förutsättningar och vilka hinder som finns för att genomföra en sammanhållen vandringsled längs kusten. Projektet har jobbat med många olika infallsvinklar och har förankrat med alla tänkbara parter. Det är en utmaning att genomföra Timrå kustvandring i sin helhet, i ett enda steg. Vår rekommendation är därför att genomföra leden etappvis. En paraplyförening med namnet Timrå Kustvandring bör skapas som kan hålla ihop arbetet, även om det mycket väl kan vara andra föreningar eller organisationer som genomför de olika delstapparna. Det kan t ex vara en lokal hembygdsförening, vägförening, bygdegårdsförening eller någon annan part som brinner för just en lokal sträcka. Det viktiga är att leden ändå genomförs med ett gemensamt mål, en gemensam guideline, en gemensam logga och ett gemensamt namn.

En av aktiviteterna i förstudien var också att under enkla former färdigställa etapp 1 från Timrå Järnvägsstation ut till Indalsälvens delta. Alla delsträckor från golfbanan till deltat med flera rundslingor har under 2020 varit populära utflyktsmål med många vandrare.

Vi har under förstudien haft nära och löpande kontakter med Timrå kommun och dom har getts förutsättningar att ha löpande synpunkter på genomförandet av projektet. Vi har även förankrat vårt arbete i besöksnäringens program som togs fram 2018.

Viktiga begrepp

Besöksnäring: Är en näring som bidrar till turistisk konsumtion. Besöksnäringen är sammansatt av flera branscher, som inkluderar hotell, restaurang, transporter, handel, kultur och sport. En näring kan vara ideell såväl som förenings- som företagsdrivet.

Turism: Aktiviteter som sker utanför individens vanliga omgivning. Kortare tid än ett år och med minst 5 mils radie från hemmet. Turism inkluderar både privat och företagsresenärer men inkluderar inte affärspendlare.

Naturturism: "Naturturism omfattar människors aktiviteter när de vistas i naturområden utanför sin vanliga omgivning"

Allemansrätten: I Sverige har vi en unik möjlighet att vistas fritt i naturen, även i områden som någon annan äger. Tack vare allemansrätten kan alla röra sig fritt i den svenska naturen. Med rätten följer också krav på hänsyn och varsamhet. Huvudregeln är att inte störa och inte förstöra. Vandringsleder ger dig möjlighet att på ett enkelt sätt komma ut och upptäcka natur- och kulturmiljöer. Tänk på att den planerade leden/stigen i framtiden till största delen går på privatägd mark som markägaren frivilligt upplåtit för vandringsleden.

Hållbar turism: Ta ansvar för turismens nuvarande & framtida ekonomiska, sociala och miljömässiga påverkan genom att utgå från besökarens, företagets, miljöns och lokalsamhällets behov.

2. Projektpresentation

2:1 Bakgrund till projektet

Det har länge funnits intresse för att på något sätt kunna visa upp och nyttja Timrås 9 mils långa kust och den här förstudien är ett försök till att hitta vilka förutsättningar och vilka hinder som finns för att genomföra en sammanhållen vandringsled längs kusten. Vi tror att Timrå Kustvandring i framtiden kommer att kunna erbjuda fantastiska möjligheter till avstressande stunder, härliga havsbad och vandringar i fina havsvikar. Efter sträckan finns idag ett antal äldre kulturstigar och ett antal bruksstigar, som tyvärr inte sitter ihop och inte heller är underhållna vilket försvårar för vandrare i dagsläget. Samtidigt finns det kommersiella aktörer efter sträckan som gör att vi även från starten har viss tillgång på service för vandrare samtidigt som dom har behov av fler och nya kunder. Den slutliga Timrå Kustvandring planeras att gå från Timrå Järnvägsstation fram till Åvike Bruk vilket blir en sträcka på ganska exakt 9 mil. Den framtidsvision vi såg var en vacker vandringsled som skulle dra fördel av Timrås långa havskust och göra den tillgänglig för fler människor, både besökare och boende. Den exakta planerade sträcklängden är 88,7 km.

Figur 1: Kartbild över den tänkta sträckningen

Besöksnäringssprogram: I juni 2018 beslutade kommunstyrelsen att uppdra till Näringslivskontoret att ta fram ett förslag på besöksnäringssprogram för Timrå kommun. Beslutet var en del i antagandet av "Policy för Näringslivsutveckling – Strategi för Norrlands bästa företagsklimat". I denna pekade Besöksnäring ut som ett viktigt område att utveckla för att stärka Timrå kommuns och regionens attraktionskraft. Med den grunden såg vi förutsättningar för att utveckla en kustnära besöksnäringssatsning som går i samklang med kommunens framtida inriktning.

Ökad attraktion för inflyttning: Vandringsleden skulle bli en del av en stark besöksnäring och bidra till en ökad attraktionskraft som i sin tur bidrar till att fler människor vill bo och leva här. Det bidrar i sin tur till att fler företag vill etablera sig här och det bidrar till ökad stolthet och livskvalitet för boende i Timrå kommun. Timrå Kustvandring är inte bara en viktig del i besöksnäringens utveckling, utan minst lika viktig är ökade förutsättningar för aktiv fritiden för alla boende i kommunen. I valet av plats att bo och leva på är attraktionskraften och tillgången till en aktiv fritid inte bara viktig, utan i många fall även helt avgörande faktor. Vi tror liksom Timrå kommun att Timrå är, vill och måste utvecklas som en attraktiv plats. En plats där medborgare och besökare trivs, utvecklas och växer. En plats dit människor vill flytta, njuta av den vackra naturen och där företag vill etablera.

Folkhälsa: Bra tillgång på vandring har också ett folkhälsoperspektiv. När vi är ute i naturen mår vi bättre, särskilt när vi är stressade kan närkontakt med skog och hav vara lugnande samtidigt som det gör att vi blir mer medvetna i frågor kring hållbarhet. En forskningsstudie har visat att 20 minuters promenad vid havet ger bättre effekt på den mentala hälsan än 20 minuters stadspromenader.

Besöksnäring och naturturism: I Timrå finns goda möjligheter att utveckla stark naturturism samtidigt utmanas det av att många attraktiva områden skyddas som Naturresevat och strandskydd vilket försvårar kommersiell drift. Samtidigt kan vi i projektet se det som en fantastisk möjlighet för utveckling. Med en korridor efter kusten inlagt i alla planeringsdokument får Timrå förutsättningar för att dra nytta av en av sina minst nyttjade naturliga fördelar, nämligen kusten, genom en magnifik vandringsled. Allt fler människor idag värderar upplevelser högre än materiellt ägande. Många lever

stressiga och intensiva liv i vardagen, upplevelser blir ett sätt att hitta balans och bryta mönster. Trenderna pekar på att fler kommer göra kortare weekendresor som kräver färre semesterdagar, men ger större upplevelser, oftare. En stark upplevelse behöver inte vara en stark aktör, det kan lika gärna handla om just en vandring, kultur eller historiska platser. Ofta är dock de starkaste upplevelserna en kombination av aktivitet, boende och smak. Allt det här kan Timrå Kustvandring erbjuda boende och besökare. Det måste bara paketeras och presenteras i form av en vandringsled med information om kultur, aktiviteter och historia efter vandringen där du också passerar förbi restauranger med lokala smaker och bekväma boendemöjligheter.

Gynnsamt läge: Timrå Kustvandring ligger i ett attraktivt läge mellan två större städer och Höga kusten regionen som attraherar många besökare. Leden ligger relativt tillgängligt och nära E4:an vilket gör att den kan attrahera förbiresande för en utflykt. Kommunikationsmässigt för ligger leden mycket bra till för den som vill komma hit och vandra. Den utgår från järnvägsstationen i Timrå och passerar Sundsvall/Timrå flygplats. Den går i början nära E4:an och har bra väkanslutning efter hela sträckan. För båtburna finns dessutom flera båthamnar efter sträckan, vilket kan vara attraktivt för den båtburna turismen som det har satsat mycket på i t ex Åkeröviken och Färja.

Knyta samman befintliga leder

En etablering av Timrå Kustvandring skulle på sikt kunna knyta ihop befintliga vandringsleder i kommunerna Timrå, Sundsvall, Ånge och Härnösand. Det som ligger närmast till hand är att knyta ihop leden inom Timrå kommun med Lögdö Bruk, lederna i Mjällådalen och vidare upp till Västanaåfallet. Viker man istället av mot Roten kan man knyta an med Janne Vängmanleden som går över Sticksjö till Härnösand.

Möjligheten i framtiden att skapa en längre rundslinga inom själva Timrå kommun är också stora, då vi har den gamla Norrstigen genom Timrå kommun som kan binda tillbaka sträckan från Åvike till Deltat. Norrstigen nämns i Hälsingelagen redan 1374 och var dåtidens E4, förbindelselänken mellan norra och södra Sverige. Här har både Carl von Linné och Karl XI färdats fram och här har mord och avrättningar ägt rum. Norrstigen går på västra sidan om dagens E4:a mest inne i skogen. Sträckningen finns bevarad och den är också delvis vandringsbar, men att utveckla den måste bli ett separat projekt. Vi vill dock lyfta upp möjligheten som skapar ytterligare en dimension av Timrå som vandringsort. Möjligheterna är alltså många bara inom Timrå kommun.

Höga Kustenregionen har inventerats och kartlagts under 2018 och resultatet pekar ut betydelsen av att knyta samman hela regionen och utveckla de vandringsleder som finns och utnyttjas i området. Högakustenleden inklusive Skuleskogens nationalpark är den som har flest besökare idag och från Åvike bruk är det möjligt att anknyta Timrå Kustvandring till Härnösand och koppla på deras planer på att anknyta till Höga kusten leden. S:t Olavsleden, en pilgrimsled, som förbinder Sundsvall med Trondheim har fått en otrolig utveckling med många besökare. Där har man också satsat på ett Pilgrimscenter i Selånger. Från Timrå centrum är det möjligt att via Merlo slott, Skönviksberget och Huli ansluta till Selånger och S:t Olavsleden. Det finns idag anslutning från Sundsvalls centrum till S:t Olavsleden och det går att från Sundsvall nå Njurunda och där kunna ansluta till den befintliga Kustleden ner mot Stocka. Det finns alltså stora möjligheter att i framtiden knyta ihop regionen med vandringsleder både söderut, norrut och västerut.

En utveckling av Timrå Kustvandring skapar därmed förutsättningar för att binda ihop hela regionens infrastruktur för vandrare och öka förutsättningarna för längre och mer mångfacetterade vandringar för besökarna i området. Naturturismen och vandringsturismen i Sverige och Europa ökar stadigt i popularitet vilket skapar ökad efterfrågan på tillgängliga leder.

2:2 Mål och målgrupp i projektet

Vi vill utveckla en hållbar led/stig för invånare och turister. Målet i förstudien är att dokumentera den framtida Timrå Kustvandring i detalj, ta fram kartmaterial och utreda vilka åtgärder som ska vidtas. Målet är också att ta fram underlag för en budget och underlag för genomförandet. Sträckan från Timrå järnvägsstation till Söråker skulle färdigställas under enkla former till vandringsbart skick.

Målgruppen för förstudien är aktörer inom Timrå kommun med intresse för det rörliga friluftslivet, hembygdsintresserade, naturintresserade och de med intresse för besöksnäring. Målgruppen för det slutliga genomförande projektet är geografisk närboende där vi i första hand avser riktigt närboende som vill ta en promenad efter kusten. I andra hand avser vi boende från hela Timrå kommun som söker utflykter i närområdet dessutom finns målgruppen närturister från kringliggande kommuner som gör dagsutflykter. En mycket viktig målgrupp är dock de besökare, det som vi normalt kallar turism, som kommer längre ifrån inom eller utom Sverige.

Här vill vi hänvisa till Timrå kommuns besöksnäringens program där man lyfter upp precis hur viktigt det här är inte bara för vårt projekt, utan för hela Timrå kommuns utveckling.

2:3 Syfte

Syftet med vår förstudie är att skapa och upprätthålla sysselsättning och bidra till företagsutveckling genom att undersöka förutsättningar för att genomföra en vandringsled från Järnvägsstationen i Timrå till Åvike Bruk. Syftet är också att genomföra första etapperna och därmed genomföra leden fram till Söråker, om det visar sig möjligt.

2:4 Organisation och arbetsmetod

Projektet började under namnet Tynderöleden med att Tynderö Fiskareförening var projektägare. Den tänkta sträckningen av leden var då Söråker - Tynderö – Åvike Bruk. På grund av andra stora åtaganden så som Färja och projektet ringar på vattnet så saknade Fiskareföreningen tid att fullfölja sitt huvudmannaskap. De deltagande projektmedlemmarna tog då kontakt med Timrå Naturskyddsförening som arbetat med ett antal stigprojekt i Ljustorpsbygden. Timrå Naturskyddsförening tog på sig att vara huvudman för projektet och när det formella var klart så ställde de krav på att förstudien även skulle omfatta sträckan från centrala Timrå till Söråker, samtidigt byttes namnet till Timrå kustvandring. Projektet ändrade inriktningen till att mer tydligt prata om stig istället för vandringsled. I slutprocessen av projektet vidtogs ytterligare ändringar och projektet fick en sista etapp som delvis innebar genomförandeprojekt, om än i enkel tappning, av en del av sträckningen. Syftet med det var att man ville testa och se om det arbetssätt man såg var genomförbart, men också att man kunde påbörja en process för att därmed påvisa för markägare och andra intressenter hur slutprodukten kunde tänka sig att se ut.

Projektgruppen ändrades till att bestå av följande personer:

- Mats Moberg, sammankallande projektledare
- Keijo Ojala, Tynderö
- Sören Lanner, Storsand Västerå
- Elisabeth Nilsson, stigfinnare och representant för projektägaren
- Lena Liljemark, projektägarstöd samt text& layout
- Gunilla Ojala, stigfinnare/provvandrare och boende i Tynderö

Ambitionen har också varit att under förstudien fortsätta den dialog som fanns i början av förstudien med Timrå kommun, Länsstyrelsen, Regionen, lokalt föreningsliv och besöksnäringens aktörer.

3. Genomförande och resultat

3:1 Genomförande

Vårt projekt började som en ren förstudie för att se om vi kan nå fram till vår framtidsvision på längre sikt. Vår inriktning är att jobba för hållbar turism under planering och etablering av leden. I begreppet vandringsled har vi valt att fokusera på att i första hand skapa förutsättningar för en enkel mansbred stig som är tillräckligt bra. Utgångspunkten är att leden/stigen ska göra minimal påverkan i terrängen och för de boende i närområdet och att den sker i samverkan med markägare och lokalboende. Vi vill i förstudien slå fast minikrav på bl a tillgänglighetsnivå för vandrare i form av guidelines. Det är viktigt att alla kan hitta och känna sig säkra under sin vandring. För att förstärka upplevelsen och vägleda besökaren vill vi att den framtida leden skall beskriva besöksmål, historia och andra upplevelser efter vandringsleden. Det är också viktigt att lyfta fram boende, aktiviteter och mat efter sträckan för att främja lokala besöksnäringssidkare och näringen som helhet.

Bild 1: Grönudden med rester från flottningsepoken, efter etapp 1

Foto Lena Liljemark

Första delen som genomfördes var framförallt dialoger med olika parter och kontakter med markägare. Under den perioden genomfördes också markägarenkäten som vi hänvisar till på andra ställen i slutrapporten. Vid övergången till Naturskyddsföreningen genomfördes först en omstart i projektet där nya projektdirektiv, aktivitetsplan och ny budget beslutades. De två största förändringarna var dock dels att leden ändrade sträckning till att gå från Timrå järnvägsstation och dels att den bytte namn till Timrå kustvandring. Det fastslogs även att miniminivån för godtagbar standard ska utgå från att projektet pratar mer vandringsstig, än vandringsled. Här köptes också in utrustning för att kunna plottra sträckningen av leden.

I princip allt projektarbete under projektet har gjorts på ideell basis. Arbetet har varit både administrativt och praktiskt för att ta fram en möjlig sträckning. Administrativ har alla dialog och kontakter genomförts av olika personer i projektgruppen under projektet gång. Praktiskt har sträckningen letats fram, plottrats med GPS och märkts ut, viss teströjning har genomförts tillsammans med bland annat EQ arena. Samtidigt har en nivå på guidelines tagits fram dvs hur och på vilken nivå t ex skyltning ska finnas och vad som ska skyltas.

I slutet av projektet ansökte vi om en ändring i projektplanen för att få genomföra en teststräcka från Timrå järnvägsstation fram till Indalsälvens delta. Valet av sträckan är dels för att många delar redan fanns färdiga dels för att läget är så att vi kan få många vandrare på en kort tid tack vare närheten till Timrå centrum. Samtidigt kändes det viktigt att få något att erbjuda runt Y:et som samlar många besökare sommartid. Under projektet har vi genomfört ett antal offentliga vandringar för att skapa intresse för den framtida leden och visa på möjligheterna. Vandringarna har genomförts på de färdigställda sträckorna och har varit oerhört uppskattade. I januari genomförde vi t ex en vandring på Deltat med över 150 deltagare.

3:2 Aktiviteter

Aktivitet 1 var en nyorientering avseende den nya projektägaren. Här genomfördes möten med olika intressenter, styrgruppen kom igång och arbetade. Den tidigare projektgruppen hade skickat ut ett enkätmaterial till samtliga markägarna som bland annat användes som underlag.

Aktivitet 2 handlade om att ta fram själva vandringsleden och besluta om hur en etappindelning skulle se ut. Här var det mycket arbete på plats i naturen för att söka fram lämpliga vandringssträckor. Dessa plottrades sedan med GPS för att kunna läggas ut på kartor. Förstudien tog också fram ett utdrag ur Fastighetsregistret för att få kontroll på vilka man skulle föra dialog med. Här gjordes ett utskick till markägare och många markägarekontakter har tagits. Den här aktiviteten var aktiv under båda de olika projektägarnas tid. Här genomfördes också röjning efter teststräckor dels för att underlätta kostnadsberäkningar längre fram, dels för att se om den tänkta bredden på vandringsstigen skulle fungera och att den tänka sträckningen var möjlig på alla platser.

Aktivitet 3 är en period där vi tagit fram olika typer av utredningsmaterial med hjälp av deltagare i projektgruppen, Länsstyrelsen, Regionen, Trafikverket, Timrå kommun och andra med kunskaper som behövs för att vi ska ha ett bra beslutsunderlag i slutprodukten.

Aktivitet 4 handlade om hur ett nästa framtida projekt kunde se ut och vilka steg som ska tas efter förstudien slut. Här tar vi fram ett underlag som kan användas av ett genomförandeprojekt i form av förslag på etapper, råd för ett genomförande och ett kostnadsförslag på genomförandeprojektet. Förstudien har också tagit fram mallar för startskyltar, produktblad och annan information efter vandringsleden. Vi tog fram en enkel hemsida för Timrå Kustvandring där vi dels kan lägga in slutrapport och allt material, men där vi också kan lägga upp materialet för den genomförda etapp 1. Slutligen genomfördes de första stegen för att starta upp en ny huvudman i form av en ideell förening som kan driva frågan vidare. Våra totala framräknade kostnader för genomförandet av hela sträckan ligger på ca 1,9 Mkr till 4,8 Mkr med övergången Norrån som den stora kostanden, se bilaga 1 och 2 för mer information och specifikation.

Aktivitet 5 lades till i slutet av projektet och var ett genomförande av vandringsleden från Timrå järnvägsstation fram till i bästa fall Söråker. Den sista sträckan visade sig inte möjlig att slutföra, utan

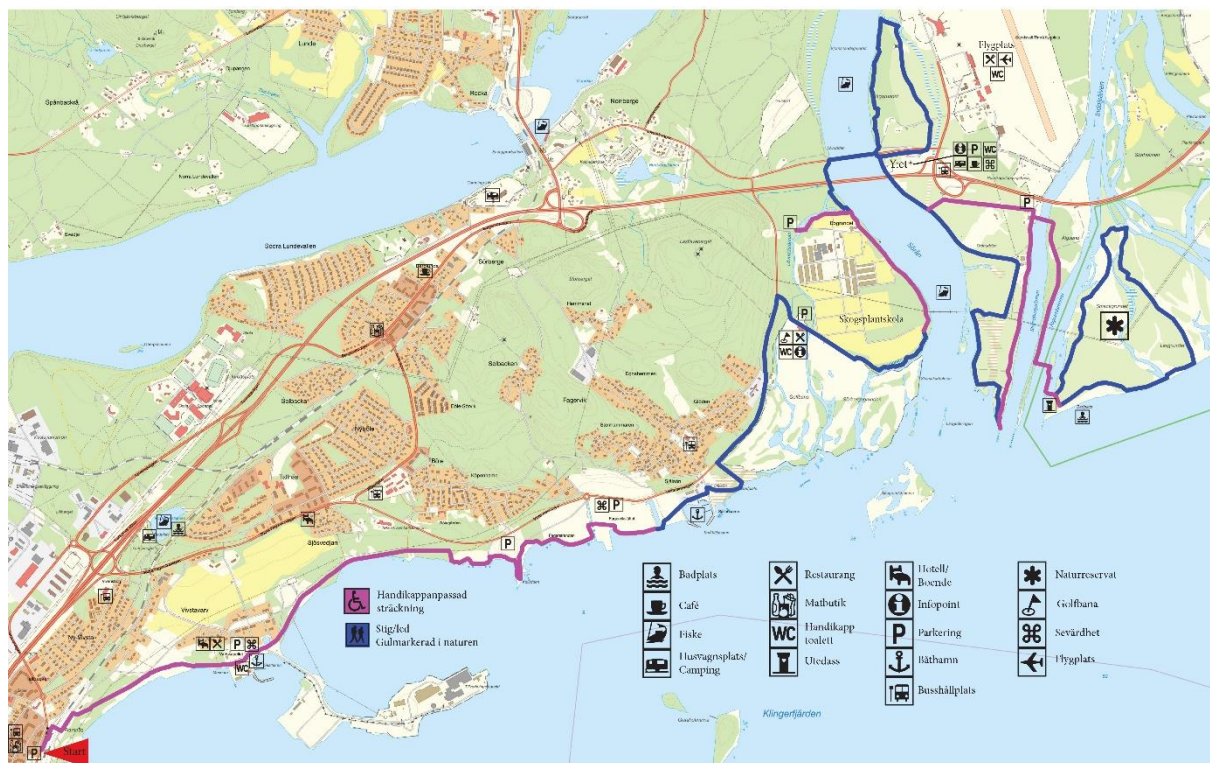

vi fick avsluta etapp 1 på Indalsälvens delta pga Norrån. Rent praktiskt röjdes de sträckor som inte var klara, vi gjorde överenskommelser med Timrå golfklubb och andra markägare kring var vi kunde vandra, spänger, trappor och broar byggdes. Den del av stigen som ligger inom naturreservatet Indalsälvens delta har Länsstyrelsen röjt och de kommer att bygga spänger under hösten 2020. Projektet utforskade och utvärderade praktiska lösningar för att ta sig över vatten där bro inte är ett alternativ så bortanför sträckan finns två linfärjor. Avslutningsvis sattes det startskyltar upp för att hjälpa de som vill vandra efter sträckan. På hemsidan finns ett nedladdningsbart produktblad med karta. Sista året har vi erbjudit ett flertal offentliga vandringstillfällen för att presentera sträckan.

3:3 Resultat och måluppfyllelse

Projektet har skapat:

- Dokumentation kring den tänkta framtida vandringsleden uppdelat i etapper, se bilaga 1.
- Kartmaterial kring den tänkta framtida vandringsleden uppdelat i etapper, se bilaga 1.
- Vilka åtgärder som behöver vidtas för att kunna genomföra projektet, se kapitel 5
- Underlag för en framtida budget, se bilaga 2
- Möjlighet att vandra etapp 1 från Järnvägsstationen ut på Deltat. Se bild nedan.
- Extra rundslingor för vandring från Y:et både norrut och söderut samt en rundslinga på Laxgrundet inne i själva Naturreservatet.
- En Hemsida för Timrå Kustvandring på www.timrakustvandring.se
- Börjat uppstartprocessen för den ideella föreningen Timrå Kustvandring.

Figur 2: Kartbild över Etapp 1.

Projektet har också genomfört ett antal offentliga provvandringar på stigarna runt Deltat och Golfbanan. Intresset har varit stort och det är många som har deltagit. Under 2020 är det många som har vandrat på egen hand efter den skapade etapp 1. Ett antal kommersiella guidade vandringar har

genomförts längs delar av den föreslagna Timrå Kustvandring. Både som vandringshelg och som nattvandringar. Dessa har genomförts av en arrangör/guide i samarbete med Söråkers Herrgård, restaurang Färjas Brygga och ett bussföretag. Boenden efter kusten från Söråker till Åvike har redan börjat använda stigar och leder något som bådär gott inför framtiden.

3:4 Förankring och samverkan under projektet

Vi har förankrat med möten och information till både enskilda, offentliga parter och föreningar i området, se uppräknin nedan.

Dialogmöten har under förstudien hållits med Timrå kommun bland annat för att få återkoppling och diskutera med kommunen vilken hjälp den kan erbjuda (exv. kartmaterial, övrigt), hjälp med röjning, byggande av spänger, broar, övergångar, initiala kostnader och med Länsstyrelsen vad gäller sträckning som helhet. Samråd har vid ett antal tillfällen hållits med Trafikverket, både via mailkonversationer och personliga möten. Dessa har mestadels handlat om övergång vid den del av Indalsälvens delta som heter Norrån. Samråd har också hållits med Länsstyrelsen om framförallt passagera genom naturreservaten Indalsälvens delta. Projektet har även haft samråd regionen och har även tagit med erfarenheten från Högakustenleden, St: Olavsleden och med Kustleden. Informations- och dialogmöten har hållits med förvaltningar inom Timrå, Sundsvalls och Härnösands kommuner, LRF, Timrå företagarförening, Fagerviks båtklubb, Timrå Bygderåd, Motorcykelklubben Bushmen Raiders, Timrå Brukshundsklubb, föreningen Wifstavarvs historia, Storöringens fiskeklubb, seniorföreningarna, besöksnäringssentreprenörer och Destination Sundsvall. Vi vill också särskilt lyfta fram samråd med Skäggsta gård som arrenderar mycket mark efter etapp 2. Där har diskussioner förts hur t ex stängsling och övergångar vid hagar ska ske.

Vi har under projektet tagit stöd i ett antal skrifter och rapporter angående utveckling av leder från SLU, LRF, Naturvårdsverket mm, se vår referenslista.

3:5 Utmaningar och specialområden under projektet

Vi har stött på utmaningar under projektet i olika former och dimensioner. Förstudien har pågått under en lång tid och nya personer och samarbetsparter har tillkommit under resans gång. Samtidigt uppstod bytet av projektägare pga. bristande tid från den ursprungliga projektägaren, många styrgruppsledamöter och projektledare följde dock med i bytet så tappade inte i kunskap.

Markägarenkät i starten

Vi gick tidigt ut med en enkät till markägare för att få deras syn på vandringsleden. Gensvaret var övervägande positivt 63 % av de som svarat är positiva till den tänkta vandringsleden. Vissa av dessa har sagt ok efter samråd. Det visar dock att det behövs informationsinsatser för att visa hur ett färdigt resultat kan komma att se ut och vad det innebär. Det var en av anledningarna till att vi ville genomföra provsträckan, så att man praktiskt kan visa vad det är vi vill genomföra.

Övergång besvärliga vattendrag

Norrån: Vattendraget mellan Deltat och Söråker har visat sig vara ett svår nöt att knäcka. Vi har försökt att få Trafikverkets tillstånd för att ansluta en övergång för vandrare under vägbron, men det fick vi avslag på. Vi har också tittat på olika varianter av möjliga övergångar över vattnet, men de flesta blir väldigt dyra. Det finns en möjlig lösning med en handdragen linbana som är det enda möjliga alternativet inom rimliga ekonomiska ramar. Se bilaga 1 för mer information.

Lövuddsbron: Här använder vi den gamla vägen till Sundsvall-Timrå Flygplats och vi har i teststräckan byggt trappor mellan vägbanan och leden eftersom de ligger på olika nivå.

Små rännor i Deltat: Här har vi köpt in två handdragna linflottar för att säkerställa övergång och testa för att testa linflottar som möjlighet för vattendrag i framtida projekt.

Gasabäcken: Denna bäck utgör den "bortre" gränsen av Fågelsångens naturreservat. Under vår/försommar är det mycket vatten i bäcken och den är svår att passera. På andra sidan bäcken är markägarfrågan ännu inte löst. Lösningar lämnas till framtida projekt.

Naturreservat och miljöhänsyn

Hållbara upplevelser på resmålet blir allt viktigare. Allt fler kommer att medvetet arbeta för en mer hållbar framtid. Det är en överlevnadsfråga att vara hållbar för besöksnäringen, inte "bara" ett ansvarstagande för kommande generationer. Hur vi reser till vårt besöksmål och hur handdukar tvättas och varifrån livsmedlet kommer är numera konkurrensverktyg.

Efter sträckan finns tre naturreservat: Indalsälvens Delta (statligt reservat), Fågelsången (kommunalt reservat) och Åstön (kommunalt reservat). Att dom finns är självklart en fördel för leden, men det medför speciell hänsyn och kontakter med Länsstyrelsen samt Fortifikationsverket så att allt blir gjort enligt de krav som finns i reservaten. Förutom det finns det tre områden med Natura 2000: Det första är delar av Indalsälvens delta och det andra är Hammaren och det tredje är Tolvösand. Efter sträckan finns också ett antal nyckelbiotoper: I Skäggsta finns två nyckelbiotoper både norr och söder om stugområdet Sveasand. Sen har vi en i Bäcksundsskäret och slutligen en vid Svedjeskatan. Se Länsstyrelsens naturinventering "Översiktlig kustinventering 2002–2004 Inventering och bedömning av stränder i Västernorrland" för mer detaljerad information, bilaga 4.

Framtida underhåll

I Timrå kommun besöksnäringens program lyfter man fram att det inom utpekade fokusområden och de prioriterade insatsområdena är viktigt att det redan i planeringsfasen skapas förutsättningar för bärkraftiga näringar som långsiktigt även kan förvalta initiativet. Insatser som skapar tillfälliga projekt utan säkerställd fortsatt förvaltning bidrar ofta till ett negativt långsiktigt utfall. I de fallen bör kommunen/initiativtagaren avgränsa insatsen till den omfattningen att förvaltning och fortsatt drift kan säkerställas, företrädesvis på kommersiella grunder.

Bild 2: Byggande av bro efter etapp 1.

Bild 3: Byggd trapp vid Y:et.

Foto: Mats Moberg

Framtida underhåll har av naturliga skäl varit en stor och tung fråga som har diskuterats mycket från dag 1. Det är viktigt så att den etablerade leden inte växer igen och blir obrukbar ett antal år efter att den skapats och pengar och möda därmed har lagts ner i onödan. Det handlar dels om uppväxande långgräs, sly, nedfallande träd, underhåll av skyltning, spänger och broar. Vi kan inte lösa det här under förstudien, men vi vill belysa att det är något som måste tas in när man titta på ett genomförandeprojekt och framförallt i nära samverkan med Timrå kommun och regionen som har erfarenheter och resurser för den här komplicerade frågan. Det handlar om att ta fram skötselmanualer, checklistor och att arrangera skötselutbildningar för de som sköter underhållet. Det praktiska arbetet kan tex genomföras via samarbeten med arbetsmarknadsåtgärder som EQ-arena.

Det finns ett nätverk för förvaltare för låglandsleder på Naturvårdsverket. Nätverket består av de som förvaltar en led som är minst 20 kilometer lång och ligger utanför fjällregion. Vi rekommenderar att man ansluter sig och deltar i dessa träffar när leden har kommit igång. Praktisk erfarenhet av förvaltning och drift kan också inhämtas från Gästrikeleden, Roslagsleden med flera.

Vem ska "äga" leden?

Det här är också en viktig fråga. Dels handlar den om hur själva genomförandet skall göras och man ska göra enskilda etapper från olika intressenter eller om man ska göra ett sammanhållet projekt för hela leden. Vår bild av det här är att oavsett hur man genomför själva skapandet av leden, så måste det finnas en part som håller ihop själva leden och ser till att det finns en övergripande policy för hur leden ska märkas ut och underhållas, dvs en huvudman. Denne bör enligt vårt sätt att se det vara en övergripande förening/organisation där föreningar och enskilda som vill delta i skapandet kan delta. Det handlar inte om att skapa ett administrativt monster, utan en smidig och enkel paraplyförening.

Genom god planering och förvaltning av lederna kan besökare kanaliseras till lämpliga områden där de inte påverkar växt- och djurliv, geologiska lämningar eller kulturmiljövärden negativt. Det kan även behövas insatser för att leden ska upplevas säker genom tydlig markering och genom att motverka slitage på broar, spänger osv. Att tillhandahålla enhetlig information om leden är en viktig del i arbetet med att tillgängliggöra naturen för fler.

Naturvärden efter leden

Här har vi efter mycket diskussion beslutat att använda oss av Länsstyrelsens inventering istället för att lägga ner arbete på en egen. Översiktlig kustinventering 2002–2004 Inventering och bedömning av stränder i Västernorrland, se sid 94–115. Bilaga 4.

LIS-områden

I den nyligen antagna översiktsplanen pekas ett antal LIS-områden ut (Landsbygdsutveckling i strandnära lägen) där Timrå kommun ser att det skulle kunna gå att exploatera områden för att stärka besöksnäring. Här kommer det att behövas mod och handling samt ha en strategisk riktning för att hitta rätt intressent och aktivitet som sker på rätt område. Vi ser det som oerhört viktigt och strategiskt att Timrå Kustvandring blir en del av exploateringen av dessa områden. Med den tidigare nämnda korridoren som möjliggör för alla att nyttja kuststräckan, utan att därmed ta bort förutsättningarna för annan exploatering för att stärka besöksnäringen kan man lyfta besöksnäringens utvecklingen till oanade höjder.

Genomförande av etapp 1

I vår ändrade ansökan skrev vi att vi hade för avsikt att göra vandringen klar till Söråker. Det här föll

ganska omgående då vi inte kommer över Norrån strax efter Indalsälvens Delta. Vi har därför fått avsluta etapp 1 i Indalsälvens Delta. Vi avsåg också att hitta stig efter hela sträckan, men området mellan Fagerstranden och Timrå Golfbana får i det här skedet ske på vägen då det är svåra förhållanden i terrängen som vi i det här läget inte hinner bemästra. Här måste det också upp ett nät mot golfbanan om vi ska gå närmare utan risk för vandrare.

Skyltning och vägledning

Skyltning innebär att hjälpa besökaren att:

Känna till att leden finns dvs var ligger den och vad kan man förvänta sig. Här pratar vi om folder, hemsida, Facebook, information på turistinformationer, vandringsguider mm.

Hitta dit handlar om att ha färdbeskrivningar, kartor och vägvisning från allmän eller enskild väg. Här fyller också produktblad med som laddas ner från Internet och skrivs ut.

Hitta där handlar om ett tydligt mottagande med hjälp av startskyltar vid parkering med karta över stigen. På startskylten ska besökaren få all information som krävs. För att hitta efter vandringen har vi markering på träden, vi har tryckt upp vandrings skyltar med Timrå Kustvandringss logga som vi sätter upp efter leden och vi kommer att använda oss av pilskyltar där det behövs.

Vägleda handlar om kommunikation som skapar förutsättningar för att förstärka människor möjlighet att uppleva naturen, sevärdheter och kulturlandskapet. I begreppet ligger naturligtvis också att erbjuda möjligheten att lära sig mer om naturen och platsen. Detta kan ske genom informationsskyltar om t ex platsen, sevärdheter, natur eller kultur efter sträckan.

I budget för skyltning och vägledning har vi räknat in: Utförande av startskyltar och produktblad, uppsättning av startskyltar och parkeringsskyltar, inköp och uppsättning av vandrings skyltar/p-skyltar efter leden samt färg för markering. Det ingår också upplägg på Timrå Kustvandringss hemsida. Offerter finns.

4. Reflektion och slutsatser

Timrå är för litet för att verka själva och för unikt för att försvinna i mängden. Dagens turister och besökare söker upplevelser före materiella ting. Administrativa gränser är ointressant för besökaren, det är erbjudandet, aktiviteterna och den hållbara attraktionskraften som avgör valet av besöksmål. Vi ser utvecklandet av framtida Timrå Kustvandringen som en av nycklarna som gör att Timrå kan uppnå fler kvalitetssökande besökare.

Förstudien avslutas i och med att den här slutrapporten lämnas in. Projektgruppen kommer att starta upp föreningen Timrå Kustvandring för att i samråd med framförallt Timrå kommun, men även i samråd med alla andra aktörer driva frågan och utveckling av Timrå Kustvandring vidare.

4:1 Reflektion

Vi tror att det finns goda förutsättningar att gå vidare med ett genomförandeprojekt, dock ser vi olika scenarion. Ett är att genomföra ett större genomförandeprojekt med hela sträckan i fokus, det kräver dock mycket pengar. Ett annat, och det vi förespråkar, är att man öppnar upp för enskilda föreningar eller företag att antingen på egen hand eller via stöd genomföra enskilda delar av sträckningarna. Det måste dock göras med en tydlig gemensam guideline så att vi ändå tror på en sammanhållen vandringsstig med likvärdig kvalitet. Vi startade i slutet av förstudien upp en ideell förening som kan

vara huvudman och ansvara för hela sträckningen, men som ändå möjliggör att andra kan genomföra delar av sträckningen. Vi har under projektet tagit erfarenheter från Naturvårdsverkets arbete kring låglandsleder som påtalar vikten av en tydlig huvudman som en kritisk framgångsfaktor.

Vi tror att det är jätteviktig att på ett tidigt stadium få med Timrå kommun som aktör. Det här är en stor satsning och den kräver ett långsiktigt tänkande som behöver engagemang från både Näringslivskontoret och Kultur- och Fritidsförvaltningen samt hjälp med en kontinuerlig anpassning till relevanta kommunala planer och utveckling. Samtidigt måste man också få med regionala aktörer som Länsstyrelsen och Regionen om man ska kunna se leden i ett större perspektiv.

4:2 Slutsats

Vår slutsats efter förstudien är att Timrå Kustvandring definitivt är möjlig att genomföra och den skulle tillföra mycket för vårt område både för Timrå kommun, boende och för besökare. Det är dock mycket som måste tas hänsyn till och det är olika på olika etapper varför vi framförallt tror på att genomföra den etappvis och i en enklare form som ett första steg. I framtiden när leden har etablerats kan man utveckla den ytterligare och göra den ännu mer lättillgänglig.

*Bild 4: Vinterbild över hängbro i Deltats naturreservat – etapp 1
Foto: Okänd fotograf*

Delar av sträckan lämpar sig även utmärkt för vandring vintertid

5. Projektbudget

Utgiftsslag	Budget	Utfall	Diff
Investering	43 308	36 269	-7039
Övriga utgifter	58 492	65 530	+7039
<i>Totalt</i>	<i>101 800</i>	<i>101 799</i>	
Ideell tid	44 880	297 110	+252 230
Ideell resurs	0	37 513	+37 513
<i>Total ideell insats</i>			<i>+289 743 kronor</i>

I projektet har medlemmarna lagt ner 1350,5 ideella vilket motsvarar 252 230 kr. Den budgeterade insatsen var 44 880 vilket motsvarar 204 timmar. Vårt resultat på ideell tid visar det fantastiska engagemang som finns för att genomföra Timrå Kustvandring något som bådar gott för framtiden.

Ideella resurser dvs bidrag från organisationer och företag har hjälpt oss att komma så långt som vi har gjort på framförallt etapp 1. Timrå kommun har ställt upp med GIS-tjänster, 16 meter markduk och skylthjälp, SCA har ställt upp med material för trappor och traktorhjälp, Nyqvist och såg har ställt upp virke och skruv till spänger och trappor, Storöringen har ställt upp med lån av släpvagn, Jämtfasad har ställt upp med byggsteg till trapp och G3 hyrmaskiner har ställt upp med låna av spikpistol. Totala ideella resurser motsvarar 37 513 kronor exklusive moms.

6. Råd/rekommendationer & åtgärder som behöver vidtas

1. Bilda en **förening** för Timrå kustvandring
Föreningen ska fungera som en paraplyförening för alla intresserade av att genomföra delsträckor av leden och ta övergripande beslut om leden. Föreningen ansvarar också för FB-sida och eventuell hemsida. Arbetet påbörjas i slutet av projektet.
2. Timrå kustvandring måste lösa frågan om **framtida underhåll** med Timrå kommun/Länsstyrelsen/Regionen på ett tidigt stadium för hela leden redan innan den är genomförd. Underhåll/förvaltning av leden består bland annat av praktiska åtgärder som att markera, röja både långgräs/sly/vindfällan, renovera, reparera, renhålla och åtgärda slitage och uppdatera leden. Även att underhålla spänger, bänkar, broar och skyltar, informationstavlor ingår i skötsel. Att ta fram drift- och underhållsplaner, skötselmanualer, checklistor och att arrangera skötselutbildningar är andra viktiga delar i arbetet.
3. Förslag på **ansökningsprocess**: Föreningen Timrå kustvandring söker medel från t ex Leader Mittland Plus (nästa programperiod) för de olika delsträckor där det finns intresserade som kan genomföra. Har man medfinansiering från t ex en offentlig myndighet finns också medel att söka via Lona, Regionen och på Länsstyrelsen. Underlag för ansökan finns i bilaga 1 under beskrivning av etapper och bilaga 2 underlag för framtida budget med beräkningar. Uppstår sträckor där inget intresse finns kan förhoppningsvis Timrå kustvandring själva genomföra de sträckor som behövs för att binda ihop en så lång vandringssträcka som möjligt.
4. **Överenskommelse med fastighetsägare** skall finnas på varje delsträcka innan man etablerar sträckan. Vi rekommenderar att Timrå kommun står för avtalet med fastighetsägarna. Förstudien har tagit fram markägarförteckning och utdrag ur Fastighetsregistret som fortsätta projekt kan ta del av. Vi har också en förteckning över sträckor där ej överenskommelse med fastighetsägarna finns idag.

5. Etablering av led och även **framtida underhåll** kan med fördel skötas som arbetsmarknadsåtgärder och förstudieprojektet har inlett ett samarbete med EQ-arena som har intresse och kompetens att jobba med detta tillsammans med en huvudman.
6. I kommunen etableringsplaner vill vi framhålla att det är av högsta vikt att det alltid **skapa/planeras en korridor** för det rörliga friluftslivet så att 9 mils kust kan bevaras och njutas av alla och bidra till att ett attraktivt Timrå.
7. Det är önskvärt att kommunen **färdigställer den tidigare planerade sammanknytningen** av strandpromenaden och Fågelsången. Det kan t ex göras som en enkel stig nära vattnet.
8. För att genomföra stigdelen mellan Fagerstranden och Timrå Golfklubb behöver det sättas upp ett **nät mot golfbanan** för att det ska vara säkert. Här måste det klargöras vem som ska betala för skydds nätet.

7. Bilagor

1. Beskrivning av alla framtida etapper med kartmaterial
2. Underlag för framtida budget med beräkningar
3. Framtida guideline för Timrå Kustvandring
4. [Länsstyrelsen inventering och naturvärdesbedömning över området](#), sid 93-114
5. [Naturvårdsverkets skrivelse om låglandsleder](#)
6. Protokoll av etappgenomgång med Timrå kommun MEX grupp
7. Produktblad etapp 1 Timrå kustvandring
8. Startskylt etapp 1 Timrå kustvandring
9. Mall för vägledningsskyltar efter vandringen
10. Referenslitteratur

*Bild 5: Drivved på stranden efter den tänkta vandringsleden
Fotograf: Mats Moberg*